

Таким чином, створення інформаційно-аналітичної бази й перетворення організаційної структури на основі групування матеріальних ресурсів надає методичну основу для ефективного управління логістичними бізнес-процесами, які пов'язані з рухом матеріальних ресурсів підприємства, та потребує відповідної організації.

Список використаної літератури

1. Бауэрсокс Д.Дж. Логистика: интегрированная цепь поставок [пер. с англ.] / Д.Дж. Бауэрсокс, Д.Дж. Клосс. — М.: Олимп-Бизнес, 2001. — 640 с.
2. Леонова С.В. Логістичні аспекти формування раціональної структури витрат підприємства / С.В. Леонова, Н.Т. Гринів // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: «Логістика». — 2006. — № 552. — С. 404–410.
3. Нагловский С.Н. Логистика проектирования и менеджмента производственно-коммерческих систем / С.Н. Нагловский. — Калуга: Манускрипт, 2002. — 335 с.
4. Николайчук В.Е. Заготовительная и производственная логистика / В.Е. Николайчук. — СПб: Питер, 2001. — 155 с.
5. Робсон М. Реинжиниринг бизнес-процессов: практическое руководство: [пер. с англ.] / М. Робсон, Ф. Уллах. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. — 222 с.

В статье рассмотрены теоретико-методические основы, а также приведены практические рекомендации по созданию эффективной информационной базы машиностроительного предприятия на основе группировки материальных потоков. Исследованы особенности оценки качественных и количественных признаков движения материальных потоков.

Ключевые слова: информационная база; материальный поток; экспертная оценка; кластерный анализ.

The article deals with theoretical and methodological principles and practical recommendation for effective information base on the basis of grouping machine-building enterprise's material flows. Investigated peculiarities of the evaluation of qualitative and quantitative characteristics of material flows' movement.

Key words: information base, material flow, expert evaluation and cluster analysis.

Надійшло 7.02.2012.

УДК 621:330.322.01

В.А. Павлова, Ю.М. Барташевська

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ТА ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РИЗИК МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглядаються підходи щодо забезпечення економічної безпеки машинобудівного підприємства на різних рівнях управління за можливості запобігання інвестиційному ризику та структурно-логічна схема їх взаємозв'язку.

Ключові слова: машинобудівне підприємство, економічна безпека, інвестиційний ризик, етапи управління.

Вступ. Функціонування машинобудівних підприємств в умовах нестабільності та мінливої динаміки зовнішнього середовища змушує їх адаптуватися до ринкових вимог шляхом формування ресурсного потенціалу, який би забезпечив розвиток суб'єктів сфери машинобудування. У його складі модернізація основних фондів є чи не найсуттєвішим фактором ефективності діяльності. Але означений процес потребує значних інвестицій, які завжди пов'язані з ризиком. За цієї ситуації захист виробництва від зовнішніх і внутрішніх загроз, що впливають на рівень потенціалу підприємства, означає його економічну безпеку як у кризові періоди, так і у стабільному економічному середовищі. Різниця полягає у визначенні завдань, що постають перед підприємством у той чи інший період.

За стійкого розвитку підприємство забезпечує утримання досягнутих позицій, тобто певних обсягів виробництва та збуту продукції, попередження фінансових і інших видів збитків. Під час кризи найбільшою небезпекою для підприємства є руйнація його потенціалу: виробничого, науково-технічного, кадрового тощо. Іншими словами, здатність до відтворення підприємства у цьому випадку знижена, оскільки кошти на розвиток ресурсів практично відсутні.

Машинобудівні підприємства зазвичай дуже повільно виходять з кризового стану через технологічну відсталість і зношеність основних фондів, відсутність коштів на модернізацію, особливості внутрішнього ринку збуту. Тож питання забезпечення економічної безпеки підприємства є актуальними, що підтверджується увагою науковців і практиків до означеної проблеми. Зокрема, дослідники намагаються визначитися з категорією економічної безпеки, факторами, що її формують, методиками оцінки її рівня.

Проте, незважаючи на значущість досліджень, залишаються недостатньо висвітленими питання впливу інвестиційного ризику на економічну безпеку машинобудівного підприємства.

Постановка завдання. Метою статті є систематизація підходів до забезпечення економічної безпеки машинобудівного підприємства на різних рівнях управління та дослідження впливу інвестиційного ризику на її виникнення в процесі реалізації інвестиційного проекту.

Результати. Діяльність машинобудівного підприємства пов'язана з безліччю загроз в умовах підвищеного ризику. Причинами його є недосконалість законодавства, підвищена конкуренція, зношеність основних засобів, зміна ринкової кон'юнктури, некваліфікованість кадрів тощо. Ці зовнішні та внутрішні фактори є однією з основних причин фінансової неспроможності підприємства.

Донедавна основні види загроз машинобудівним підприємствам були пов'язані з низькою ефективністю та надійністю виробничих ресурсів, нестабільністю забезпечення матеріалами і комплектуючими, порушенням правил техніки безпеки, шкідливістю виробництва, перевищенням лімітів обсягів забруднення навколишнього середовища, техногенними аваріями. Але сучасні умови господарювання підприємств викликають інші види загроз, зокрема, можливість інвестиційного ризику, що виникає в процесі інвестиційної діяльності підприємства та реалізації інвестиційних проектів. Залучення інвестицій, у тому числі іноземних, ви-

кликає необхідність забезпечення економічної безпеки проектів з метою створення найбільш сприятливих умов для інвесторів [1].

У зв'язку з цим актуальним є питання забезпечення економічної безпеки машинобудівного підприємства, що дозволяє мінімізувати або відвернути негативний вплив різних загроз або наслідки їх впливу. Зокрема, на виявлення та ідентифікацію факторів ризику, небезпек і загроз як одного з найбільш важливих завдань забезпечення економічної безпеки вказує Р.В. Зачосова [2]. Вивчення дестабілізуючих факторів, у тому числі підвищення рівня інвестиційних ризиків, зазначає Н.В. Білошкурська [3], дозволяє попередити загрозу економічній безпеці підприємства. Зіставлення розрахунків наявних і можливих економічних втрат, акцентують Є.М. Палига і А.М. Штангрет [4], є важливим інструментом забезпечення економічної безпеки.

За нашими підходами під економічною безпекою машинобудівного підприємства розуміється комплекс заходів, реалізація яких дозволяє забезпечувати економічну стабільність підприємства та його розвиток за невизначеності внутрішнього і зовнішнього середовища та ризику інвестиційної діяльності.

Економічна безпека підприємства досягається створенням системи її забезпечення. У цьому сенсі погодимося з думкою Г. Ляного [5], який пропонує використовувати системний підхід до організації економічної безпеки підприємства, що являє собою організаційно-управлінські, режимні, технічні, профілактичні і пропагандистські заходи, спрямовані на якісну реалізацію захисту інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз (ризикових факторів). Для запобігання впливу факторів на безпеку підприємства необхідна якісна організація процесів виявлення, обліку, аналізу, оцінки і запобігання або мінімізації ризику фінансово-економічної, інвестиційної та інших видів діяльності.

На жаль, для більшості машинобудівних підприємств запобігання ризику зазвичай зводиться до скорочення обсягів випуску, асортименту продукції, кількості працівників. Однак зниження рівня ризику тільки тоді є виправданим для підприємства, якщо було досягнуто в результаті реалізації антиризикових заходів, причому на всіх рівнях управління.

Відтак, забезпечення економічної безпеки машинобудівного підприємства в процесі управління інвестиційними ризиками під час реалізації інвестиційних проектів повинно відбуватися на всіх рівнях управління та у тісному зв'язку з загальними положеннями щодо безпеки підприємства.

Відповідно до запропонованої нами схеми (рис. 1) формування економічної безпеки машинобудівного підприємства відбувається за рахунок реалізації заходів та програм забезпечення безпеки держави, регіону, відповідної сфери економічної діяльності і підприємства.

За такого підходу економічна безпека машинобудівного підприємства не може забезпечуватися тільки на рівні підприємства. Держава насамперед повинна створити сприятливий клімат для ведення бізнесу як на національному рівні, так і на регіональному. Економічна безпека держави — це здатність держави виконувати свої функції та досягати поставлених цілей оптимальним способом за діючих зовнішніх і внутрішніх умов.

Для досягнення та підтримки стану економічної безпеки на рівні держави розробляються відповідні закони, програми та стратегії. Прикла-

дом є Концепція національної безпеки [6], елементами якої є політична, економічна, екологічна, соціальна тощо безпеки.

Питання національної безпеки містяться і у відповідному законі «Про основи національної безпеки України» [7], згідно з яким політика держави повинна бути спрямована на захист національних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності і гарантування безпеки особи, суспільства і держави.

Отже, економічна безпека держави є найпершим і найважливішим рівнем економічної безпеки підприємства, оскільки підприємство не може змінити систему відносин у державі: корупцію, хабарництво тощо. Це може бути забезпечено на рівні держави.

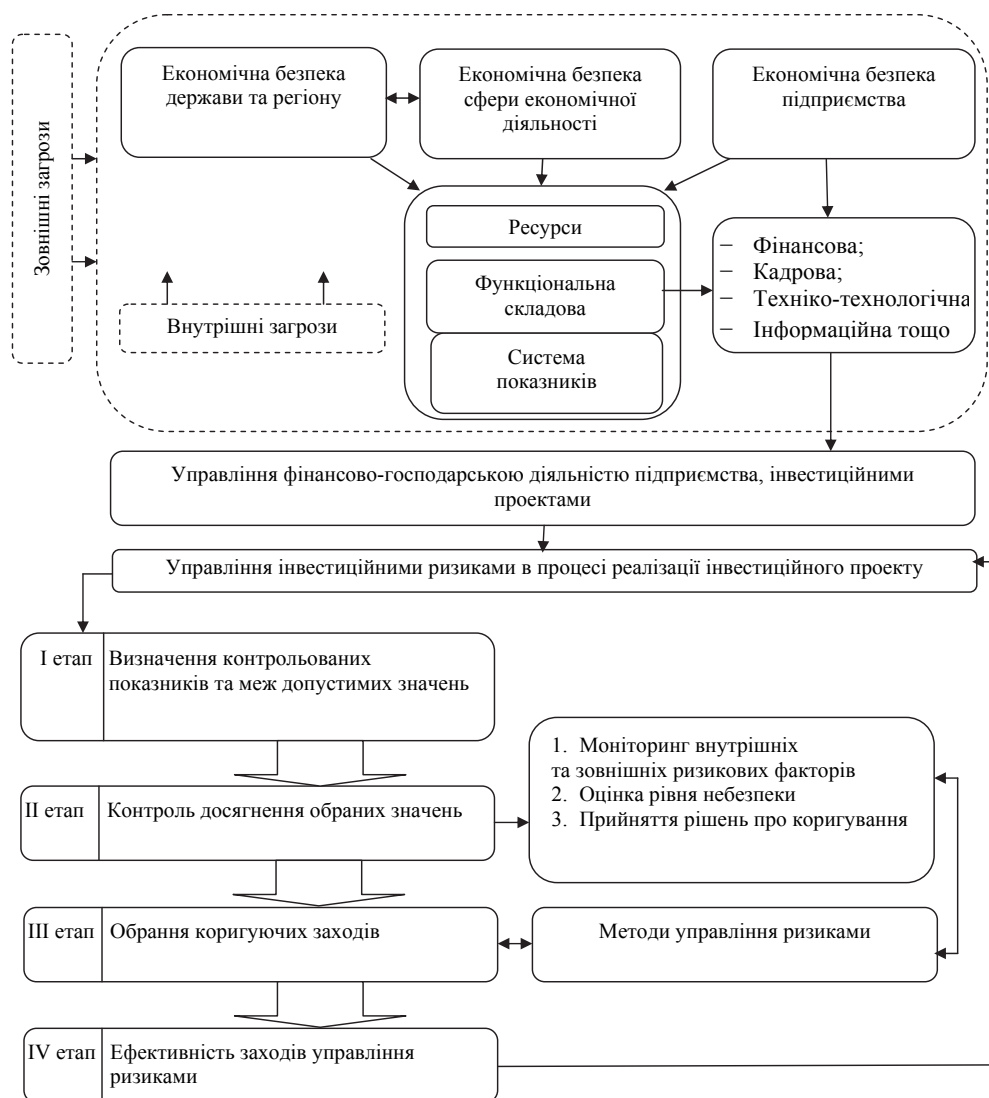

Рис. 1. Структурно-логічна схема забезпечення економічної безпеки машинобудівного підприємства на різних рівнях управління

Тільки держава реалізовує заходи щодо захисту національних економічних інтересів, зменшення негативного впливу іноземних підприємств на національну економіку, окрему сферу економічної діяльності та окремі підприємства тощо.

Економічна безпека сфери економічної діяльності виявляється через стійкий стан підприємств, що входять до її складу та сукупність заходів, які забезпечують ефективне функціонування і розвиток відповідної галузі. Безпека цього рівня, як і безпека держави, впливає на рівень безпеки підприємства.

Проте підприємства також повинні робити свій внесок у забезпечення національної економічної безпеки. У цьому сенсі машинобудівне підприємство повинно здійснювати заходи, спрямовані на виявлення потенційних загроз і запобігання їм, у тому числі за рахунок інвестиційних ризиків, на всіх рівнях управління.

Для забезпечення економічної безпеки необхідні ресурси: матеріальні, трудові та фінансові; інформація та технологія; техніка та обладнання; інтелектуальний потенціал, які слід максимізувати. А оскільки, як нами зазначено раніше, основою ризиків, то необхідно визначити систему. Моніторинг показників на підставі виявлення, оцінки і аналізу ризиків дозволяє передбачити загрозу безпеці та стати основою запобігання їй і в подальшому визначити відповідну стратегію.

Наукою і практикою напрацьовано різні підходи до вибору стратегії економічної безпеки підприємства. Це можуть бути стратегії, орієнтовані на усунення існуючих загроз або запобігання можливим загрозам економічній безпеці підприємства; спрямовані на запобігання впливу існуючих або можливих загроз чи на компенсацію збитку [8].

Перші два типи стратегій передбачають виключення загроз або запобігання їх впливу. Остання стратегія використовується у випадках, коли дії ризику неможливо запобігти, але слід визначитися з можливістю компенсувати його вплив на результати діяльності підприємства.

У цілому ж досягнення стану економічної безпеки передбачає не тільки постійну реалізацію заходів щодо виявлення загроз та запобігання їм, а й управління фінансово-господарською, інвестиційною діяльністю підприємства, інвестиційними проектами.

Оскільки реалізація інвестиційних проектів пов'язана з дією зовнішніх та внутрішніх факторів ризику на розвиток інвестиційної діяльності, доцільно розглянути етапи управління ризиками інвестиційних проектів.

На першому етапі визначається перелік контрольованих показників, що відображають реалізацію інвестиційного проекту та допустимі межі їх значень. Від того, наскільки правильно обрані показники (індикатори) та їх значення, залежить ступінь адекватності оцінки ризику інвестиційного проекту, а також можливість відвернення загроз. Такими показниками є строк реалізації інвестиційного проекту, прибуток від його реалізації, чиста приведена вартість тощо.

Другий етап передбачає контроль обраних значень, а саме: моніторинг внутрішніх та зовнішніх ризикових факторів, визначення рівня існуючої небезпеки і у разі необхідності прийняття відповідних управлінських рішень щодо його зниження чи запобігання йому.

До внутрішніх та зовнішніх ризикових факторів машинобудівного підприємства, що виявляються у процесі реалізації інвестиційного проекту і підлягають моніторингу, можна віднести: загальний обсяг здійснених інвестицій; тривалість інвестиційного періоду; середньостатистичну кількість одиниць бракованої машинобудівної продукції; загальну кількість одиниць машинобудівної продукції, що виробляється підприємством згідно з виробничою програмою, за інвестиційним проектом тощо.

Зовнішніми ризиковими факторами також є протиправна діяльність кримінальних структур та конкурентів, правопорушення зі сторони корумпованих елементів з числа контролюючих та правоохоронних органів.

У процесі моніторингу оцінюються значення обраних показників та їх можливе відхилення від запланованих значень. Залежно від величини відхилення показників від граничних значень стан реалізації інвестиційного проекту машинобудівного підприємства можна характеризувати як:

- нормальний — показники перебувають у межах граничних значень;
- передкризовий, коли перевищується бар'єрне значення хоча б одного з показників, а інші наблизилися до певної межі бар'єрних значень, при цьому існують можливості поліпшення умов і результатів роботи шляхом прийняття запобіжних заходів щодо загроз;

- кризовий — перевищується бар'єрне значення більшості основних показників, у результаті реалізація інвестиційного проекту може бути під загрозою;

- критичний — порушуються бар'єрні значення всіх показників, часткова втрата потенціалу стає неминучою, рівень ризику інвестиційного проекту критичний [9].

На цьому етапі виявляються негативні тенденції реалізації інвестиційного проекту, визначаються причини, характер ризику і його рівень, а також прогнозуються наслідки, після чого ухвалюються управлінські рішення щодо коригування.

Коригувальні дії відбуваються на третьому етапі управління ризиком і передбачають вибір методу управління ризиком залежно від його рівня. До таких методів відносять: зменшення, зберігання та передавання ризику третім особам. До методів зменшення інвестиційного ризику машинобудівних підприємств, які розглянуто в наших попередніх дослідженнях [10], відносять: диверсифікацію, страхування, лімітування, хеджування, придбання додаткової інформації.

За коригувальними діями в управлінні ризиками проводиться оцінка його ефективності. Для цього визначається коефіцієнт ефективності одним із загальноприйнятих способів, таких як оцінка фінансової стійкості; різниця між фактичними втратами від прояву ризику і витратами на ідентифікацію та зменшення ризику; різниця між фінансовими можливостями підприємства і його збитками та витратами на управління ризиками і втратами після заходів управління; співвідношення між чистим грошовим потоком від реалізації інвестиційного проекту до та після впровадження заходів управління ризиком тощо.

Найбільш розповсюдженим методом оцінки фінансової стійкості є її інтегральна бальна оцінка. Для подальших досліджень нами застосовувалася означена методика [11], за якою на підставі дослідженого стану реалізації інвестиційного проекту [9], фактичного рівня показників фінан-

сової стійкості і рейтингу кожного показника, вираженого в балах, виділяється чотири групи підприємств (табл. 1).

Таблиця 1

Групи підприємств за критеріями оцінки фінансового стану

Показник	Межі груп за критеріями, бал			
	1-ша група	2-га група	3-тя група	4-та група
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	більше 0,25–20	0,2–12	0,1–4	менше 0,05–0
Коефіцієнт швидкої ліквідності	більше 1,0–18	0,9–12	0,7–6	менше 0,5–0
Коефіцієнт поточної ліквідності	більше 2,0–16,5	(1,9–1,4) – (15–7,5)	(1,3–1,5) – (6–3)	менше 1,0–0
Коефіцієнт фінансової незалежності	більше 0,6–17	(0,59–0,43) – (15–7,4)	(0,42–1,0) – (6,8–1,8)	менше 0,4–0
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	більше 0,5–15	0,4–9	0,2–3	менше 0,1–0
Коефіцієнт забезпеченості запасів власним капіталом	більше 1,0–15	0,9–9	0,7–3	менше 0,5–0
Мінімальне значення межі	100	85–56,9	41,6–18	

До першої групи підприємств належать підприємства, в яких високий рівень фінансової стійкості, а показники стану реалізації інвестиційного проекту перебувають у межах граничних значень, що дозволяє стверджувати про своєчасне повернення позикових коштів. До другої групи включено підприємства, що мають певний ступінь ризику, а показники стану реалізації інвестиційного проекту наближаються до граничної межі, що свідчить про можливість ризику щодо накопичення заборгованості. До третьої групи машинобудівних підприємств належать такі, що є проблемними за рівнем фінансової стійкості за значного перевищення показниками стану реалізації інвестиційного проекту граничного значення, що може врешті-решт призвести до банкрутства. Така ситуація потребує проведення заходів з фінансового оздоровлення. До четвертої групи включено підприємства з критичним рівнем ризику інвестиційного проекту, які є практично неплатоспроможними.

За результатами віднесення машинобудівних підприємств до тієї чи іншої групи визначаються заходи щодо управління інвестиційним ризиком.

У разі неефективного управління ризиком у процесі реалізації інвестиційного проекту процеси повторюються для визначення коригувальних дій до моменту впровадження проекту з прийнятим рівнем ризику.

У свою чергу, така система сприятиме підвищенню фінансової стійкості підприємства, отже – забезпеченню економічної безпеки машинобудівного підприємства.

Висновки. Запропонована структурно-логічна схема дозволяє розглянути процес формування та забезпечення економічної безпеки підприємства як взаємодію між різними рівнями управління економічною безпекою, а саме: держави, економічної сфери діяльності підприємства, та ви-

значити їх взаємний вплив. Забезпечення безпеки підприємства передбачає визначення заходів щодо запобігання дії ризикових факторів, серед яких є і ті, що впливають на інвестиційні проекти. Управління ризиками в процесі реалізації інвестиційних проектів доцільно розглядати як сукупність певних етапів. Реалізація останніх буде сприяти забезпеченню фінансової стійкості підприємства, отже, економічної безпеки.

Список використаної літератури

1. Чужмаров А.И. Обеспечение экономической безопасности промышленных предприятий (особенности северных регионов) / А.И. Чужмаров // Корпоративное управление и инновационное развитие экономики Севера. — 2007. — № 2. — С. 62–70.
2. Зачосова Н.В. Класифікація загроз сталості економічної безпеки компаній з управління активами / Н.В. Зачосова // Економіка. Фінанси. Право. — 2010. — № 3. — С. 7–12.
3. Білошкурська Н.В. Особливості формування рівнів економічної безпеки / Н.В. Білошкурська // Економіка. Фінанси. Право. — 2011. — № 5. — С. 7–10.
4. Палига Є.М. Проблеми та пріоритети корпоративного управління економічною безпекою підприємств видавничо-поліграфічної галузі України / Є.М. Палига, А.М. Штангрет // Регіональна економіка. — 2009. — 31(51). — С. 139–146.
5. Лянной Г. Система экономической безопасности предприятия / Г. Лянной // BOS — журнал о личной и коммерческой безопасности. — 2006. — № 7. — С. 16–19.
6. Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України: Постанова Верховної Ради України від 18 липня 1995 р. № 532-95-п [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/law/97_bez.html
7. Про основи національної безпеки України: Закон України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.rainbow.gov.ua/content/zakon_onbu.html
8. Качалов Р.М. Управление хозяйственным риском / Р.М. Качалов. — М.: Наука, 2002. — 192 с.
9. Бендигов М.А. Экономическая безопасность промышленного предприятия в условиях кризисного развития / М.А. Бендигов // Менеджмент в России и за рубежом. — 2000. — № 2. — С. 17–30.
10. Барташевська Ю.М. Характеристика методів мінімізації інвестиційних ризиків / Ю.М. Барташевська // Стратегії стійкого розвитку економіки: матер. Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф.: тези доп. — К.: Європейський університет, 2011. — С. 272–275.
11. Методи оцінки фінансової складової економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс]. — Режим доступу: masters.donntu.edu.ua/2004/fem/ryabkina/diss

В статті розглядаються підходи до забезпечення економічної безпеки машинобудівного підприємства на різних рівнях управління при можливості попередження інвестиційного ризику і структурно-логічна схема їх взаємозв'язку.

Ключевые слова: машиностроительное предприятие, экономическая безопасность, инвестиционный риск, этапы управления.

The article analyses approaches to ensuring economic safety of a machine-building enterprise at different management levels in order to avoid investment risks and proposes a logical block diagram that illustrates economic safety – investment risk interactions.

Key words: machine-building enterprise, economic safety, investment risk, management phases.

Надійшло 14.02.2012.

УДК 658.8:334.735

Н.С. Педченко

ОЦІНКА МАРКЕТИНГОВОЇ СКЛАДОВОЇ ПРИ ВИКОРИСТАННІ ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ

У статті досліджено вплив маркетингової складової на ефективність використання потенціалу розвитку системи споживчої кооперації через готовність обласних споживчих спілок до реалізації маркетингової стратегії та розробку заходів щодо підвищення ефективності її використання.

Ключові слова: потенціал розвитку, маркетинговий потенціал, методики оцінки маркетингового потенціалу, підприємства та організації споживчої кооперації, готовність до реалізації, заходи підвищення.

Вступ. Серед ключових факторів успіху розвитку підприємств та організацій споживчої кооперації на основі складових елементів потенціалу пропонуємо виділити поряд із запасами, трудовою, матеріальною, інформаційною, фінансовою, інвестиційно-інноваційною, соціальною, управлінською складовими ще і маркетингову на третьому функціональному рівні його формування. Це підтверджено сучасними поглядами на формування потенціалу таких відомих науковців, як О.С. Федонін [1, с. 79], В.В. Пастухова [2, с. 72], Л.В. Балабанова [3, с. 18], Н.С. Краснокутська [4, с. 9], Б.Є. Бачевський [5, с. 36], І.З. Должанський [6, с. 201], О.К. Добикіна [7, с. 189], Р.В. Мажинський [8, с. 196].

Постановка проблеми. За результатами застосованого методу районування, в основу якого покладено «Основні показники господарсько-фінансової діяльності підприємств і організацій Кримспоживспілки, облспоживспілок за 2010 рік» і «Основні показники господарсько-фінансової діяльності підприємств і організацій Кримспоживспілки, облспоживспілок за 2009 рік», обласні споживчі спілки виявили свою належність до трьох районів відповідно до рівнів формування потенціалу [9,10]. На першому рівні формування потенціалу (структурно-галузевому) майже всі обласні споживчі спілки належать до першого району, що свідчить про наявність та ефективність сформованого потенціалу та характеризує специфіку системи; на другому (господарському) – спостерігаються окремі втрати ефективності та належності 8 (38,1%) облспоживспілок до другого та третього району, коли на третьому рівні формування одна облспоживспілка належить до першого району, дві – до другого, а решта 18 (85,7%) облспоживспілок – до третього. Серед складових цього рівня ви-